

Bibelmisjon

Bibelselskapets misjonsarbeid

Anders Aschim

Anders Aschim, f. 1958, cand. theol. 1984 (Menighetsfakultetet), dr. philos. 2010 (historie, Universitetet i Tromsø). Professor (II) i idé- og kristendoms-historie ved Høgskulen i Volda. Bibelomsetjar ved Det Norske Bibelselskap 2005-2012.

Abstract

The Norwegian Bible Society as a Mission Society

The Norwegian Bible Society is among the earliest Bible societies of the world, founded in 1816 and celebrating its bicentennial this year. However, its missionary outreach to other countries is of a rather late date, beginning with the foundation of the United Bible Societies in 1946. This article narrates the history of the missionary outreach of the Norwegian Bible Society from a modest start in the post-war period until today. During these seventy years, the Society has grown to become one of the major contributors to international Bible distribution.

Søkeord: Bibelen – Bibelselskap – bibelmisjon – bibelomsetjing – bibelbruk

18

Innleiing

Det Norske Bibelselskap blei skipa 26. mai 1816 og feirar såleis 200-årsjubileum i år. Det er eit av dei eldste bibelselskapa i verda, berre nokre få år yngre enn *British and Foreign Bible Society* (BFBS, 1804) og jamaldring med *American Bible Society* (ABS, også 1816). Men medan desse to tungvektarane i bibelselskapsverda alt frå starten hadde eit dobbelt sikte – å framstille og spreie Bibelen i heimlandet og på oversjøiske misjonsmarker –, tok det 135 år før Det Norske Bibelselskap tok opp bibelmisjon som arbeidsfelt. Når Tormod Engelsen i 1996 analyserer «Endringer i norsk misjon de siste 50 årene» i dette tidsskriftet, nemner han Bibelselskapet sitt misjonsengasjement særskilt som eit av dei nye utviklingstrekk.¹ I denne artikkelen vil eg gi ei historisk framstilling av korleis denne sida ved Bibel-

selskapets verksemd har oppstått og utvikla seg i etterkrigstida. Avslutningsvis diskuterer eg nokre nøkkelfaktorar som har vore viktige for denne utviklinga.

Kjelder, kjeldekritikk, forskarposisjon

Artikkelen byggjer på eit stort, men likevel avgrensa kjeldemateriale: Det handlar nesten utelukkande om interne bibelselskapskjelder. Rammene for arbeidet har ikkje gjort det mogleg med omfattande søk i eksterne publikasjonar eller kontakt med utanforståande informantar.

Forfattaren har sjølv vore tilsett i Bibelselskapet gjennom fleire år, men ikkje i Bibelmisjonsavdelinga. Det er problematiske sider ved denne posisjonen, men òg føremoner: For det eine har eg noko kjennskap til korleis prosessar i selskapet tar seg ut «frå innsida» og ikkje berre i dei offisielle framstillingane. For det andre har informantane eg har intervjuat, truleg vore meir opne enn dei ville vore i møte med ein heilt ekstern forskar.

Utvalet av informantar består av tilsette leiarar, i hovudsak tidlegare generalsekretærar og bibelmisjonsleiarar. Tida har ikkje tillate meg å gjere intervju med andre tilsette, heller ikkje med informantar som har hatt styreverv i Bibelselskapet. Eg takkar alle informantar som har late seg intervjuet, og leiinga i Bibelselskapet, som har gitt arkivtilgang.

Ei bibelmisjonshistorie

1816-1945: Nasjonalt bibelforlag

Jubileumbøkene til Åge Holter (1966) og Dag Kullerud (2016) gjer grundig greie for bakgrunnen for og den eldste historia til Bibelselskapet.² På den eine sida har det britiske bibelselskapet tent både som inspirasjon, som modell og som støttespelar. På den andre sida er det klare skilnader: Medan BFBS var tverrkyrkjeleg og i høg grad prega av bibel- og misjonsvekkinga i lekmannskretsar utanfor Church of England, kom Det Norske Bibelselskap til å bli sterkt geistleg dominert og såleis nært knytt til Den norske kyrkja. Både det norske, det britiske og det amerikanske bibelselskapet såg det som ei nasjonsbyggjande oppgåve å trykke og spreie Bibelen til heile folket i sine respektive land, for slik å byggje ein kristen nasjon. Det norske bibelselskapet heldt seg lenge til denne nasjonsbyggjande oppgåva, som etter kvar også inkluderte omsetjing av Bibelen til det nye nasjonalspråket norsk. BFBS og ABS tok på si side alt tidleg opp arbeidet med omsetjing, trykking og spreieing av biblar i andre delar av verda. Det er ikkje irrelevant å nemne at denne misjonerande verksemda også kan oppfattast som imperiebyggjande.³

Det var ikkje slik at leiande folk i Bibelselskapet ikkje hadde syn for misjon. Ved hundreårsjubileet i 1916 var eit av hovudinnslaga under feiringa i Vor Frelzers kirke (Oslo domkyrkje) eit føredrag av Det Norske Misjonsselskaps sekretær Lars Dahle om «Norske missionærers arbeide med Bibelens oversættelse paa hedningefolks sprog».⁴ Og heilt frå 1913 til 1950 inneheldt dei trykte årsmeldingane ei fast avdeling med overskrifta «Fra bibelmissionens arbeidsmark». Innhaldet var stort sett omsette småstykker frå publikasjonane til internasjonale aktørar som dei britiske, skotske, amerikanske og hollandske bibelselskapa om deira arbeid på ulike misjonsmarker. Men trykking og distribusjon av bibelomsetjingar som norske misjonærar var delaktige i, var det BFBS som stod for.⁵

1946-1966: Bibelmisjonsarbeidet tar form

Etter Andre verdenskrig såg både verdssamfunnet og kyrkjesamfunna behovet for ein ny start. Samarbeid skulle løyse felles utfordringar som før hadde skapt konflikhtar. *Dei sameinte nasjonane* blei skipa i 1945, *Verdskyrkjerådet* i 1948. Også *United Bible Societies* (UBS) blei til i denne skilsetjande perioden da verda skulle organiserast på nytt.⁶ Alt før krigen hadde det vore samtalar i gang mellom dei store bibelselskapa om samarbeid, arbeidsdeling og kanalisering av ressursar. Men det var ein internasjonal konferanse på Haywards Heath i England i mai 1946, eit felles initiativ frå dei britiske og amerikanske bibelselskapa, som la grunnlaget for skipinga av ein felles paraplyorganisasjon for nasjonale bibelselskap. Biskop Eivind Berggrav, som hadde fått eit internasjonalt namn gjennom den norske kyrkjekampen, hadde ein leiande posisjon under dette møtet. Berggrav var leiar for Det Norske Bibelselskap.⁷

Ein ofte gjenfortald episode under denne konferansen kan reknast som grunnleggingsforteljinga for bibelmisjonsarbeidet til Det Norske Bibelselskap. Den amerikanske generalsekretæren Eric North uttala: «Den slags bibelselskaper som bare driver med å skaffe bibler til sitt eget folk, er egoistiske bibelselskaper. De driver handel med Guds ord, men har ikke omsorg for millionene ute i verden som ikke har noen bibler i det hele tatt.»⁸ Berggrav skal ha blitt provosert av denne ytringa; norsk bibelproduksjon og -distribusjon hadde hatt store problem gjennom krigsåra. Likevel slo den globale visjonen – Bibelen til heile verda – gjennom også i det norske bibelarbeidet.

Det er gjerne Berggrav som får æra for moderniseringa og nyorganiseringa av Bibelselskapet i dei første etterkrigsåra. Men den viktigaste strategen var den nye sekretæren som blei tilsett i 1949, presten Alf Hauge.⁹ I januar 1951 vedtok Sentralkomiteen ein ny og sterkt utvida formålsparagraf (§ 1). Den lyder:

Det Norske Bibelselskaps formål er å utbre Den Hellige Skrift

- a. innen landet,
- b. blant landsmenn i det fjerne og på havet,
- c. i fremmede land og på fremmede språk.

Selskapet søker dette formål fremmet

1. ved å sørge for de nødvendige oversettelser
 - a. til landets språk (norsk i begge målfører og samisk)
 - b. etter behov, og i samarbeid med norske misjonsselskaper og Verdens Forenede Bibelselskaper til andre, særlig norske misjonsmarkers språk,
2. ved å sørge for at Bibelen og enkelte deler av den blir trykt, innbundet og solgt billigst mulig eller delt ut som gave.¹⁰

Bibelselskapet forplikta seg altså formelt til å støtte både UBS sitt internasjonale arbeid og arbeidet til norske misjonsorganisasjonar. Dette utvida formålet stilte nye krav til organisasjon og økonomi. Ein ønskte ikkje å skape eit nytt organisasjonsapparat med foreiningar og kretsar. Men ein prøvde å etablere lokale bibellag, og mange kyrkjelydar begynte å markere ein årleg bibeldag. Alt det første året kan årsmeldinga rapportere om offer eller kollekt til bibelmisjonen i om lag 100 kyrkjer, i tillegg til gåver frå enkeltpersonar og bibellag. Den samla summen, kr 21 224,47, er likevel beskjeden i forhold til behovet.¹¹ Innsamlingsarbeidet tok seg raskt opp. Alt i 1962 passerte det ein halv million. Ei styrking av staben med fleire nye medarbeidarar frå midten av 1950-talet hadde mykje å seie når det gjaldt å fremje bibelmisjonstanken i kyrkjelydar og forsamlingar. Pastor Sverre Smaadahl, som arbeidde som ass. sekretær i åra 1955-1961, var mellom anna ein pioner når det gjaldt å starte bibelgruppearbeid. Frå American Bible Society plukka ein opp ideen om ein «Bible-a-Month»-klubb og starta vervinga av «bibelvener» som ville gi ti kroner månaden på regelmessig basis, kostnaden for til dømes ein bibel på gassisk.¹² Lokale økumeniske fellesmøteveker blei raskt ei viktig inntektskjelde. Bibelmisjon var ei sak som kunne samle på tvers av teologiske

og andre skiljelinjer. I 1962 kom også første nummer av *Nytt om Bibelen*, eit lite informasjonsblad på seks sider som bibelvener fekk i posten kvart kvartal.¹³

Det var avgjerande å kome raskt i gang med bibelarbeid utanlands. Alt i 1951 gjekk ein i gang med det første, og strategisk velvalde, prosjektet: overtaking av bibelarbeidet på Madagaskar, eit av dei første landa der Det Norske Misjonsselskap (NMS) hadde etablert misjonsverksemd, og ei misjonsmark som stod svært sterkt i medvitte hos misjonsfolk i Noreg. Her måtte ein forhandle med britiske BFBS, som hittil hadde tatt ansvaret for omsetjing, produksjon og distribusjon av gassiske biblar. I årsmeldingar, protokollar og korrespondanse kan ein følgje ein langvarig prosess med forhandlingar, gradvis overtaking og etter kvart sjølvstendigjering i form av eit nasjonalt gassisk bibelselskap, skipa i 1965.¹⁴ Ein nøkkelperson i dette arbeidet var juristen Odd Telle, som var utsending for Bibelselskapet på Madagaskar i åra 1963-1967. Han hadde tidlegare vore tilsett som kontorsjef i Bibelselskapet i Noreg, og han hadde seinare fleire oppdrag for United Bible Societies. Etablering av sjølvstendige nasjonale bibelselskap har sidan alltid vore eit viktig strategisk mål, og Det Norske Bibelselskap har gjennom tidene stått fadder til ei rad slike.

Også med ABS, det amerikanske bibelselskapet, blei det innleidd samarbeid. Det gjaldt etableringa av eit bibelagentur i Uruguay og Paraguay, med hovudsete i Montevideo. Per Mydske hadde ansvaret for dette arbeidet i åra 1959-1967. «Feltrapportar» frå Telle og Mydske var faste og viktige innslag både i *Nytt om Bibelen* og i årsmeldingane frå Bibelselskapet i denne perioden.

I 1965 overtok det norske bibelselskapet også bibelagenturet for Israel frå BFBS, som av politiske grunnar fann det vanskeleg å halde fram som ansvarleg institusjon; det britiske imperiet hadde ei komplisert fortid i Midtausten. Israelsmisjonens utsending Magne Solheim hadde alt i mange år vore sentral i dette arbeidet. Utgiftene blei delte mellom det norske, det britiske og det amerikanske bibelselskapet. Ved jubileet i 1966 skreiv avtroppande sekretær Alf Hauge: «Disse tre arbeidsmarkene – én i Afrika, én i Latin-Amerika og én i Asia [altså Madagaskar, Uruguay/Paraguay og Israel] – vil antagelig vise seg å være et passelig virkefelt for DNB's bibelmisjon.»¹⁵ Det skulle snart vise seg at dette faktisk var for smålåte tenkt.

Engasjementet på Madagaskar var berre første steg i utviklinga av eit omfattande samarbeid med norske misjonsorganisasjonar. Bibelselskapet tok òg straks på seg å støtte bibelomsetjingsarbeid drive av norske misjonærar. Det første prosjektet var utgivinga av dei fire evangelia på mbum-språket, som blei tala i Kamerun, omsett av NMS-misjonærane Nils Otterøy og Sverre Fløttum, trykt og produsert i Noreg og ferdig i 1956.¹⁶ Dette blei opplevd som ein milepæl. Seinare har Bibelselskapet støtta ei rad liknande tiltak, som Frøydis Nordbustad (Misjonssambandet) sitt mangeårige arbeid med iraqw-språket, som blir tala i Tanzania. Her handlar det om eit pionerararbeid og eit livsverk. Nordbustad har arbeidd med leseopplæring og bibelomsetjing heilt frå 1958 og til heile Bibelen blei utgitt i 2004.¹⁷

Det er elles på bibelmisjonsområdet at det luthersk dominerte norske bibelselskapet forsiktig begynner å profilere seg som økumenisk aktør. «Sentralstyret har intet å innvende mot at det opptas forhandlinger med dissentersamfunn om støtte til konkrete bibelmisjonsoppgaver i Congo», heiter det i eit vedtak hausten 1959. Eit konkret resultat var «bibelbilen» som pinsevenmisjonæren Ole Linstad kunne ta i bruk i Kongo i 1962.¹⁸

I 1963 sette UBS i gang ein ambisiøs internasjonal kampanje, «God's Word for a New Age», fornorska til «Guds ord for vår nye verden», som skulle stille nye krav også til det norske bibelselskapet. Målet var ei tredobling av bibelspreiinga på verdsbasis i løpet av ein periode på tre år.¹⁹ Med den «nye verda» sikta ein ikkje minst til dei tidlegare koloniane i Afrika, Asia og Latin-Amerika som fekk sjølvstende i åra rundt 1960. Kappløpet med kommunismen var ei ikkje uvesentleg drivkraft. Alt i mai 1962 skriv ein uroleg leiarskribent i *Nytt om Bibelen*.

Er vi klar over at Bibelen kanskje kan miste stillingen som verdens bestseller? Sovjetstatistikken hevder at den alt er utkonkurrert av Lenins skrifter. Det er slett ikke umulig. Siste året har Sovjet distribuert om lag 100 millioner bøker i ikke-kommunistiske land, mens bibelselskapene til sammen har utbredt ca. 35 millioner. Liknande tonar høyrer ein ofte i desse åra, både frå det norske og frå dei internasjonale bibelselskapa.

1967-1982: Ein samla strategi

Ved jubileet i 1966 trekte Alf Hauge seg attende, og Birger Mathisen tok over stillinga som generalsekretær i Bibelselskapet. Det er nok det omfattande arbeidet med ny bibelomsetjing til nynorsk og bokmål (1978, revidert 1985) som har kome til å prege minnet om denne fasen i Bibelselskapets historie. Men også på området bibelmisjon skjer det betydeleg utvikling og ekspansjon, ikkje minst knytt til det internasjonale arbeidet gjennom UBS.

Kampanjen «Guds ord for vår nye verden» nådde ikkje målet sitt. I første nummer av *Nytt om Bibelen* 1967 får lesarane vite at UBS har utvida kampanjeperioden fram til 1972 – no med tillegget «Boken for nye lesere». Her blir altså alfabetisering for alvor sett på dagsorden i samband med bibelmisjon, og Bibelselskapet involverer seg i mange prosjekt som kombinerer bibelspreiing og leseopplæring i løpet av 1960- og 70-talet.

I 1966 vedtar United Bible Societies ein ny samordna strategi: Frå no av blir det sett opp eit «World Service Budget» der dei nasjonale bibelselskapa forpliktar seg til å bidra økonomisk til løysing av felles oppgåver ved å ta på seg spesifiserte prosjekt. Det første budsjettåret, 1966-1967, bidrar Det Norske Bibelselskap med 24 000 britiske pund eller om lag 477 000 norske kroner. Snart etter er det US dollar som blir budsjettvalutaen, og i 1982 er bidraget auka til USD 460 000, nær tre millionar kroner. Samtidig med etableringa av verdsbudsjettet blir det oppretta fire regionar med administrasjonar til å samordne arbeidet. Norske Sverre Smaadahl blir den første sekretæren for regionen Europa – Midtausten. Smaadahl gjorde ein formidabel innsats i denne posisjonen gjennom åra 1967-1975, særleg med å byggje opp kontakt med kyrkjer og kyrkjeleiarar i Aust-Europa.²⁰

Nettopp arbeidet med bibelspreiing i dei kommuniststyrte landa bak «Jernteppet» var gjenstand for kontroversar. Bibelselskapa var nok, som vi har sett, prega av betydeleg skepsis mot kommunistiske regime, men dei valde likevel konsekvent å arbeide gjennom legale kanalar. Smaadahls og UBS' strategi var å satse på omsetjingsprosjekt. Dette kunne i første omgang legitimerast som vitskapleg og kulturelt arbeid og såleis som noko anna enn kamuflert politisk propaganda. I neste omgang ville det vonleg løyse ut produksjon av biblar i dei aktuelle landa på initiativ frå dei nasjonale omsetjarane.²¹ Andre kretsar valde å sende inn biblar frå Vesten, via ordinær transport, noko som kunne vere vanskeleg eller umogleg, eller gjennom smugling, noko andre meinte kunne setje enkeltpersonar i mottakarlanda i fare. I Noreg blei Misjon bak Jernteppet (seinare Norsk Misjon i Øst, i dag Stefanusalliansen) skipa i 1967. Ein av grunnleggjarane, filologen Vemund Skard, hadde tidlegare arbeid som bibelomsetjar i Bibelselskapet. Denne organisasjonen kombinerte bibelarbeid med offentleg kritikk på menneskerettsleg grunnlag av brot på religionsfridomen. Åpne Dører, med den velkjende frontfiguren Broder Andreas, fokuserte meir på bibelsmugling. Desse arbeidslaga kritiserte nasjonale og internasjonale kristne organ – særleg Mellomkyrkjeleg råd (Den norske kyrkja), Verdskyrkjerådet og Det lutherske verdsforbundet, men også bibelselskapa – for naivitet og feigskap andsynes kommunistregima, og for å svikte forfølgde kristne søsken ved berre å samarbeide med leiarar som var aksepterte av regima og unnlate å kritisere menneskerettsbrot.²² Også i ettertid er meiningane delte. Informantane mine i Bibelselskapet uttalar seg noko ulikt. Nokre har sterk sympati for Smaadahl, som konsekvent forsvarte si eiga linje og kritiserte

bibelsmuglinga. Andre kan seie at dei to strategiane utfylte kvarandre og nådde ulike målgrupper.

Innsamlingsverksemda til bibelmisjonen utviklar seg på mange måtar i desse åra. Ein måte er nye inntektskjelder. Testamentariske gåver blir viktige, sjølv om dei varierer mykje frå år til år.²³ Den innovative innsamlaren Olav Kr. Strømme, «presten med de røde annonsene», hadde også bibelmisjon som ein av sine hjertesaker. Nye samarbeidspartnarar kjem til. Kristenrussprosjekt til inntekt for bibelmisjon er ein slik; seinare generalsekretær Ole Christian Kvarmes engasjement i Bibelselskapet begynte med eit slikt prosjekt. Ein annan er den årlege Kvinnenenes internasjonale bønnedag, som heilt frå 1965 har hatt innsamling til bibelmisjonsarbeid.²⁴ Også teknologiske nyvinningar spelar inn. I 1974 får givarane beskjed om «Nytt system» og ei endring av den velkjende giroblanketten. « Dette skyldes at vi har gått over til EDB i vårt bokholderi »,²⁵

Viktigast er truleg formaliseringa av «Bibeldagen» som fast institusjon på søndag seksagesima eller Såmannssøndagen, som vanlegvis fell i februar kvart år. Dette var alt i ferd med å bli ein innarbeidd tradisjon i mange kyrkjelydar, men i 1971 sendte den lutherske lekmannsrørsla sin mektige paraplyorganisasjon Organisasjonenes Fellesråd («Geilo-møtet») ut ei fråsegn som fekk tilslutning frå Misjonssambandet og Norges Frikirkeråd, med oppmoding til forsamlingane om tilskipingar for bibelmisjon i samband med denne dagen i 1972. Mange stader var det alt tradisjon for fellesmøteveker med innsamling til Bibelselskapet, og fleire kom med. Dette utfordra Bibelselskapet til nye former for aksjon og informasjon. Ein fokuserte på eitt hovudprosjekt kvart år. Temaet for 1972 var «Aksjon Swahili» og bibelspreiing i Aust-Afrika, i nært samarbeid med norske misjonsorganisasjonar. Etter kvart utvikla ein òg ei eiga «Bibeldagsavis» til utdeling og som innstikk i kristelege blad og aviser. Slike innstikk har også seinare vist seg å vere svært effektive som innsamlingsreiskapar.²⁶

Eit varsel om komande demografiske endringar med konsekvensar for bibelmisjonsarbeidet finn vi i eit lite stykke i *Nytt om Bibelen* nr. 1 for 1971 med tittelen «Fremmedarbeidere og Bibelen». Førebels handlar det om ein kort omtale av spreiging av tyrkiske biblar i Tyskland.

1983-2004: Bibelbruk heime, opningar i aust

Sjølv om arbeidet med bibelomsetjing hadde kravd mykje av både energi og økonomi på 1960- og 70-talet, hadde også bibelmisjonsverksemda opplevd sterk auke. Gunnar Stålsett si korte tid som generalsekretær (1982-1985) innleier ein ny fase i historia om Bibelselskapet og bibelmisjonen. På det formelle planet skjer det ei endring av lovene for Det Norske Bibelselskap i 1984 som gir selskapet ein breiare og meir reell økumenisk basis gjennom samansetjinga av styre og representantskap. Dessutan blir *bibelbruk* eksplisitt nemnt som ein del av formålet. Det skjer også ei organisatorisk endring og ei utviding av staben. Det blir oppretta ei eiga bibelmisjonsavdeling med ansvar både for bibelbruksarbeid i Noreg, innsamling og internasjonale bibelmisjonstiltak. Fleire regionsekretærar blir tilsette for å styrke arbeidet i dei ulike landsdelane, ein tar sikte på å få oppnemnt frivillige bibelkontaktar i kvar kyrkjelyd, og det blir oppnemnt eit sentralt bibelmisjonsutval med representantar for ulike misjonsorganisasjonar. Det siste er rett nok berre i aktivitet nokre få år. Endeleg skjer det eit generasjonsskilje i leiinga. Dei som skal ta over, høyrer til etterkrigsgenerasjonen. Geir Gundersen (bibelmisjonsleiar 1984-1986) og Ole Christian Kvarme (generalsekretær 1986-1995) er enno i trettiåra. Dag Kjær Smemo (informasjonsleiar 1986-1994, bibelmisjonsleiar 1994-2005) og Stein Mydske (bibelmisjonsleiar 1986-1994) har så vidt passert førti.

Det er både ein nasjonal og ein internasjonal bakgrunn for dei strategiske endringane som no skjer. I Noreg er den store arbeidsøkta med bibelomsetjing i hovudsak avslutta med revisjonen av 1985. Samtidig er verknadane av sekulariseringa stadig meir merkbare i Vesten. Det trengst opplæring, ikkje berre for nye *lesarar*, slik slagor-

det var i alfabetiseringsprosjekta på 1970-talet, men også for godt lesekyndige nye bibellesarar. UBS formulerer programmet «God's Word Open for All». ²⁷ I Noreg blei bibelaksjonen «Bibelen åpen for alle» gjennomført i åra 1986-1988. Gjennom ei rad kreative tiltak ville ein «gi nye impulser til bibelbruk i menighetsliv og hos den enkelte, vekke bibelinteresse hos nye lesere, øke støtten til bibelspredning i hele verden». Det var lagt opp til eit breitt og økumenisk samarbeid med ulike kristne forsamlingar og organisasjonar, og det blei utvikla ein medviten mediestrategi. Ei vandretstilling, ein TV-serie og ein annonsekampanje med humoristiske teikningar og overraskande poeng frå Bibelen var mellom tiltaka som vekte stor merksemd. Aksjonen kosta, det blei brukt 7,6 millionar på dei ulike tiltaka i løpet av tre år. Ikkje alt lukkast like godt. Men Bibelselskapet var blitt synleg på ein heilt ny måte som aktør i det offentlege rommet og i kyrkjelandskapet. Inntektene til bibelmisjonen auka kraftig, frå 6,9 millionar kroner i 1985 til 11,3 millionar i 1987. Kor mykje av dette som kan tilskrivas sjølve bibelaksjonen, er usikkert. ²⁸

Også andre faktorar påverka nemleg givargleda i dette tidsrommet. Ei sak var den fornya innsatsen med verving av faste givarar. «Bible-a-Month»-ideen blei gjenopplaga og sett i verk i form av vervekampanjen «Gi den videre» – presentert i *Nytt om Bibelen* som «den omvendte bokklubb». ²⁹ Ei anna var teknologiske nyvinningar. Til å begynne med sat sekretær Gerd Ødegaard framleis med ei skoøskje full av kartotek-kort over givarar. Etter kvart som datateknologien utvikla seg, kunne ein følgje opp givarar på heilt andre måtar, med takkebrev og tilbakemeldingar om korleis pengane blei brukte. I 1990 tok ein – som første kristne organisasjon i Noreg – i bruk telemarketing, i innsamlingsaksjonen «Bibelbro til øst». Det blei ytra skepsis både i styre og representantskap, men aksjonen blei ein suksess. Da det seinare gjekk inflasjon i telemarketing, slutta Bibelselskapet med dette verkemidlet. ³⁰

Men framfor alt var det endringane i verdssituasjonen som låg bak dei nye innsamlingsrekordane. På 1980-talet blei det på ny mogleg å trykke biblar i Kina. I 1985 gjekk UBS på kort varsel inn i eit samarbeid med «Amity Foundation», ei stifting skipa av Kinas kristne råd, og det blei bygd bibeltrykkeri i Nanjing. Dette er eitt slående eksempel mellom fleire på fleksibiliteten og handlekrafta i bibelselskapsrørsla, både den internasjonale og den norske. Det Norske Bibelselskap finansierte om lag 10 % av summen som skulle til. Kina blei hovudprosjektet under opninga av «Bibelen åpen for alle»-aksjonen i 1986. Landet hadde og har ein heilt spesiell plass hos svært mange norske misjonsvener. Neppe noko løyser ut givargleda i same grad som prosjekt i Kina, sjølv om det i somme kretsar fanst ein skepsis mot det offisielt godkjende «Kinas kristne råd» og den såkalla «Tre sjølv»-rørsla. ³¹

Mot slutten av 1980-talet signaliserte stikkorda *perestrojka* og *glasnost* at også Sovjetunionen og resten av det kommunistiske Aust-Europa var i ferd med å opne seg. Det Norske Bibelselskap stod sentralt i to store nordiske tiltak i desse åra. Det første var den nordiske folkegåva i høve tusenårsjubileet for kristninga av Russland i 1988. Under ein konsultasjon med russisk-ortodokse kyrkjeleiarar på Jeløya i september 1987 kom det fram eit konkret ønske: Å få trykt opp ein kommentarbibel i tre band frå 1904, den såkalla *Tolkovaja Biblija*. Dette var eit brot med bibelselskapas tradisjon om å gi ut biblar «without notes and comments», men prosjektet blei likevel gjennomført, med papir frå Finland, trykking i Sverige og innbinding i Noreg. Gåva blei svært godt mottatt og opna mange dører for bibelarbeidet i det som snart skulle bli det tidlegare Sovjetunionen. Dette var det opplagte bibeldagsprosjektet i 1988. Den norske regjeringa løyvde tre millionar kroner til gåva, som samla blei på 150 000 sett bøker frå dei nordiske landa, hovudsakeleg fordelt til prestar i ulike trussamfunn. Bibelselskapet samarbeidde her også med Misjon bak Jernteppet, eit forhold som tidlegare hadde vore konfliktfylt. Misjon bak Jernteppet og andre nordiske austmisjonar hadde frå før etablert eit samarbeid med *Institutet för bibelöversättning*, lokalisert i Sverige og leia av kroatisk-svenske Borislav Arapovic, som alt hadde trykt opp eit opplag av denne bibelutgåva. ³²

Arapovic stod også bak produksjonen av «den blå barnebibelen», sannsynlegvis den bibelutgåva som har hatt størst utbreiing og påverknad i Aust-Europa. Også her gjekk Bibelselskapet inn i eit nordisk samarbeid. Barnebibelaksjonen «Ny start i øst» i 1990-1991 skulle samle inn til 500 000 barnebiblar til tidlegare Sovjet-republikkar. Dei andre norske partnarane i prosjektet var Norsk Misjon i Øst (tidlegare Misjon bak Jernteppet), Åpne Dører, Pinsevennenes Ytre Misjon og Troens Bevis/Sarons Dal. Den økumeniske profilen er blitt tydeleg. Samarbeidet med Åpne Dører er særleg interessant, også dette forholdet var tidvis konfliktfylt. Frå denne tida finst det ei nokså skarp meningsutveksling knytt til ulike bibelspreiingsstrategiar i Kina, konkret: til spørsmålet om smugling av biblar til uregistrerte kristne, no som det faktisk blei trykt biblar i store opplag inne i Kina. Ein kom fram til ei semje om å unngå offentleg kritikk av den andre parten.³³

Bibeldagsnummeret av *Nytt om Bibelen* i 1988 viser også ei nysatsing på informasjonsarbeidet. No har Dag Kjær Smemo overtatt som redaktør, ein posisjon han heldt dei neste 25 åra. Bladet kjem i firefargetrykk og med fleire sider. Det gir plass til meir stoff, ikkje minst til personlege forteljingar som viser resultat av bibelmisjonsarbeidet ute – ein velkjend og vellukka strategi som også andre misjonsblad nyttar.³⁴ I eit notat i 1993 lanserer informasjonssjefen også det som i åra framover skulle bli eit av Bibelselskapets viktigaste bibelbrukstiltak og som framleis er i aktiv bruk: Kursopplegget «Walk thru the Bible», fornorska til «Vandring gjennom Bibelen», eit intensivt oversiktscurs der deltakarane blir aktivisert på ulike måtar. Det blei også utvikla eit liknande kurs for barn, med tanke på å gi eit tilbod for mellomtrinnet i skolen.

«Vil du ha en utenlandsk bibel, ring Arne Dramstad!» lyder ei overskrift i *Nytt om Bibelen* nr. 3 i 1990. I dag er det Torstein Hansen ein bør ringe til, men poenget er det same. Ei viktig, men kanskje ikkje så kjend side ved verksemda til Bibelselskapet er tenesta med å skaffe biblar til kyrkjelydar, migrantforsamlingar, institusjonar og enkeltpersonar på alle dei framande språk som no lyder i det nye Noreg.

Parallelt med nysatsingane held samarbeidet med norsk misjon fram, og Bibelselskapet tar på seg prosjekt i alle verdsdelar via UBS' World Service Budget. Bidrag kjem frå nye samarbeidspartnarar, som Strømmestiftelsen, Oase og Kristen Idrettskontakt (KRIK). Bibelselskapet inngår også ein avtale om å støtte Wycliffe Bibeloversettere økonomisk, ein organisasjon som spesialiserer seg på skriftspråk-utvikling og bibelomsetjing til språk Bibelen ikkje tidlegare har vore omsett til. Innsamlingsresultatet for 1991 passerer 14 millionar, og det blir liggjande mellom 10 og 15 millionar dei følgjande åra. Bidraget til internasjonalt arbeid i regi av UBS har vakse til 8-9 millionar årleg. I 2001 får innsamlingsarbeidet eit nytt løft. For første gong mottar Bibelselskapet økonomisk støtte frå UBS for å styrke sitt eige innsamlingsarbeid. Gjennom kampanjen «Opportunity 2!» blir kvart bidrag frå det nasjonale bibelselskapet fordobla gjennom tilskot frå eit amerikansk fond.

Den nye verdssituasjonen reiser ei anna utfordring. Framleis er etablering av sjølvstendige nasjonale bibelselskap eit viktig mål, både for UBS og for Det Norske Bibelselskap. Noreg spelar ei sentral rolle i dette arbeidet etter at jernteppet fell i 1989. Nordmannen Terje Hartberg får hovudansvaret for nyetableringane i Aust-Europa. Resultatet er skiping eller reetablering av 23 bibelselskap i løpet av ein periode på fem-seks år. Den tidlegare Europasekretæren Sverre Smaadahl er til stor hjelp med sitt rike kontaktnett. Den nye Europasekretæren frå 1991, Gunnleik Seierstad, er òg norsk; i 1996 overtar han generalsekretærstillinga etter Kvarme.³⁵

Det norske bibelselskapet tok eit særleg ansvar for det nye bibelselskapet i Ukraina. Bernt Greger Olsen, i dag bibelmisjonsleiar, fungerte som økonomisk rådgivar for Ukraina heilt frå 1990-talet. Under gode leiarar har dette selskapet etablert seg som den viktigaste økumeniske institusjonen i eit land som elles er prega av store motsetningar mellom ulike kyrkjesamfunn. I bibelselskapet møtest dei på nøytral

grunn. Eit sterkt uttrykk for denne stillinga – og for det norske bibelselskapet si rolle som medspelar – var ein russisk-ukrainsk konferanse for religiøse leiingar i Oslo i september 2014, midt i konfliktane om Aust-Ukraina.³⁶ Bibelselskapet i Ukraina har på si side tatt stort ansvar for bibelarbeidet i dei sentralasiatiske republikkane, med støtte frå Det Norske Bibelselskap. Arbeidet i fleire av desse landa er svært krevjande.

2005-2016: Stadig ekspansjon, nye arbeidsfelt

I 2005 skjer det nye skifte i leiinga. Stein Mydske kjem att som generalsekretær etter ein periode med arbeid i UBS, medan Bernt Greger Olsen tar over leiinga av Bibelmisjonsavdelinga. Nok ein gong står bibelomsetjing på dagsorden. Arbeidet med det som skal bli Bibel 2011, har høg prioritet. Samtidig går dei samiske bibelomsetjingsprosjekta framover. Men heller ikkje denne gongen er dette til hinder for betydeleg ekspansjon i bibelmisjonsarbeidet, sjølv om nokre innstrammingar blir gjort i administrasjonen; mellom anna blir apparatet med regionsekretærar avvikla. På ny veks innsamlingsresultatet til bibelmisjon. Ein av grunnane er ei ytterlegare systematisering og profesjonalisering av innsamlingsverksemda. I 2015 når ein «all time high» med 42 millionar kroner, rett nok godt hjelpt av store testamentariske gåver dette året. I tillegg kjem 3,5 millionar i tilskot frå NORAD.³⁷

Dette siste fortel om ei ny arbeidsform innan bibelmisjon. Som andre misjonsorganisasjonar har også Bibelselskapet i seinare år tatt på seg oppgåver innan bistandsarbeid, noko som òg løyser ut støtte frå det offentlege. Det første prosjektet, «The Good Samaritan», er eit bibelbasert HIV/AIDS-program. Etter ein start i Rwanda i 2003 har programmet vore gjennomført i meir enn 30 land i Afrika, med stor suksess og gode evalueringar. Den tidlegare Kamerun-misjonæren og bibelomsetjaren Konstanse Raen har vore igangsetjar og sentral drivkraft i dette arbeidet.³⁸ Frå 2009 er Bibelselskapet med i Bistandsnemnda (no Digni), ein felles paraplyorganisasjon for norske misjonsorganisasjonar. Sidan 2011 er Bibelselskapet også engasjert i det bibelbaserte freds- og forsoningsprogrammet *Peace and Reconciliation* i det borgarkrigsherja Burundi.³⁹

Desse to prosjekta går inn i ein løpande debatt i UBS: I kva grad skal bibelselskapa ikkje berre hjelpe folk til å skaffe seg bibel og til å lese den, men også til å leve Bibelen ut i praksis? Denne forma for humanitært arbeid går langt ut over det tradisjonelle mandatet til bibelselskapa, men det er ein tiltakande tendens.⁴⁰

United Bible Societies gjennomgikk ei radikal organisasjonsendring og ei slanking av det administrative apparatet i 2012. Finanskrise hadde skapt problem for fleire av dei største bibelselskapa, og det blei kravd at kvart enkelt bibelselskap måtte ta større ansvar. Langt fleire tiltak blir no gjennomførte gjennom bilaterale avtalar mellom enkeltelskap. Dette har nokre positive effektar i form av eit tettare eigarforhold til konkrete prosjekt. Men mange bibelselskap slit med dei nye økonomiske krava, og små selskap saknar den menneskelege kontakten med folk frå det sentrale apparatet.⁴¹

I tillegg til det langvarige engasjementet i Ukrainas bibelselskap har Det Norske Bibelselskap tatt på seg eit særleg ansvar for Syria. Bibelselskapsarbeidet her var lenge styrt frå Libanon, men i 2010 begynte ein prosess mot sjølvstendigjering, og i 2011 blei det underteikna ein samarbeidsavtale mellom Noreg og Syria. Bibelarbeidet i Syria har vore og er framleis under ekstremt press på grunn av borgarkrigen, men arbeidet med bibelpreiking og dei to butikkane i Damaskus og Aleppo har halde fram like til no. I skrivande stund er tilstanden i Aleppo ukjent.

I 2011 trekte Stein Mydske seg attende, og Ingeborg Mongstad-Kvammen tok over som generalsekretær. Etter lanseringa av ny bibelomsetjing har Bibelmisjonsavdelinga også styrkt arbeidet med bibelbruk; ei nysatsing på bibelforteljing var alt i gang. I vår var Bibelselskapet på ny godt synleg i det offentlege rommet, både i

gatebildet og i mediebildet, i samband med 200-årsjubileet. Og frå ein beskjeden start etter siste krig har jubilaranten vakse til å bli den tredje største bidragsytaren til det internasjonale bibelarbeidet.⁴²

Nokre nøkkelfaktorar

Ei kronologisk forteljing som den eg her har skrive fram, kan avdekkje mange av drivkreftene i historia, både medvitne motiv, tilfeldigheter og utanforliggjande og ukontrollerbare faktorar. Truleg går det også an å skilje ut nokre meir eller mindre konstante nøkkelfaktorar som har vore viktige for den utviklinga som er skildra.

Bibelselskapet som misjonerande selskap

Frå ein beskjeden start etter krigen blei bibelmisjonsarbeidet raskt eit like viktig arbeidsområde som bibelomsetjings- og bibelforlagsverksemda. Med åra har Bibelselskapet blitt stadig tydelegare som misjons-selskap. Eit viktig element her er samarbeidet og utvekslinga med norske misjonsorganisasjonar, som var ein del av strategien frå første stund. Det nære samarbeidet med Wycliffe har halde fram, men i nye former. I dag har Wycliffe og Bibelselskapet kontorfellesskap i Oslo sentrum. «Alle vi som har sittet i ledelsen de siste årene, har misjonsbakgrunn på en eller annen måte», seier Stein Mydske. Sjølv er han så å seie oppvaksen med bibelmisjon, som son til Per Mydske, Bibelselskapets første utsending i Latin-Amerika. Kvarme, Smemo og Hartberg har alle bakgrunn frå Israelmisjonen, Seierstad og Olsen frå Santalmisjonen, medan Mongstad-Kvammen har utdanninga si frå Misjonshøgskolen, der Stålsett i si tid var lærar. Og biskop Gunnar Lislerud, som var styreleiar gjennom heile det epokegjerande 1980-talet, hadde nesten tjue år bak seg som utsending for Schreudermisjonen i Sør-Afrika

Utvidinga av arbeidsområdet til bibelselskapa er interessant og fortener eit nærare studium. Tradisjonelt har bibelselskapa sett det som si oppgåve å dekkje behovet for bibelske bøker, medan ein har overlata den vidare opplæringa og forkynninga til kyrkjer og misjonsorganisasjonar. Etter kvart har bibelselskapa også tatt større ansvar for å rettleie i bruk av Bibelen, og i tredje omgang også tatt opp konkret og praktisk bibelanvendning, slik vi har sett i eksempla frå Afrika med HIV/AIDS- og forsonings- og fredsarbeid.

Bibelselskapet som økumenisk organisasjon

Bibelmisjonsarbeidet har tvillaust både bidratt til og tent på den stadig tydelegare økumeniske profilen til Bibelselskapet, som har gått frå å vere ein bispestyrt kyrkjeleg organisasjon til å bli eit verkeleg felleskristent forum. Bibelen er felles for alle kristne. Bibelspreiing og bibelmisjon er ei primær oppgåve som kan samle på tvers av teologiske og organisatoriske skiljelinjer. Og Ukraina er langt frå det einaste landet der Bibelselskapet er den mest effektive økumeniske møteplassen i ein elles spent kyrkjeleg og politisk situasjon. Eit anna døme er Israel/Palestina – der dei to bibelselskapa i tillegg er mellom dei få institusjonane der messianske jødar og palestinske kristne samarbeider.⁴³

Innsamling og informasjon

Bibelselskapet er – mellom anna – ei innsamlingsbedrift, og ei profesjonell slik. Den teknologiske utviklinga har hatt mykje å seie. På fleire måtar har Bibelselskapet her lege i front. Men tilbakemelding og informasjon til trufaste og potensielle givarar

er minst like viktig. Noko av bakgrunnen for den stadige ekspansjonen er truleg samspelet mellom innsamling og informasjon, og mellom systematikk og kreativitet.

Dette har òg ei personellmessig side. Bibelselskapet si historie i desse åra er på ingen måte fri for personkonfliktar. Men i det store og heile verkar det som leiarskapen i organisasjonen har hatt evne til å utnytte dei ulike medarbeidarane sine sterke sider og sett når dei trong nye utfordringar.

Bibelselskapet og United Bible Societies

Eit særleg påfallande trekk ved Det Norske Bibelselskap og bibelmisjonsarbeidet er den sterke posisjonen selskapet har i den internasjonale paraplyorganisasjonen UBS. Ei sak er den økonomiske sida; som nemnt er Noreg no det tredje største givarlandet. Ei anna er utvekslinga av personell. Telle, Smaadahl og Seierstad har alle hatt den sentrale stillinga som regionleiar for Europa og Midt-Austen (Telle også for Afrika). Mydske og Smemo har hatt andre viktige stillingar i organisasjonsapparatet, og Terje Hartberg har vore i ulike leiarstillingar i UBS gjennom meir enn tretti år. Berggrav, Mathisen, Kvarme og Olsen har på si side hatt viktige posisjonar i representative organ.

Ei forklaring på denne spesielle posisjonen handlar sjølvstundt om dyktige enkeltpersonar. Ei viktigare forklaring ligg truleg i korleis Noreg blir oppfatta internasjonalt. Stein Mydske formulerer poenget slik: «Vi har ikke noen fortid som imperiebyggere, som engelskmennene hadde. Vi er et lite land som ikke er noen maktfaktor, som American Bible Society er med alle sine penger og alle sine ansatte. Jeg tror det er lettere for mange å identifisere seg med oss, og at vi kanskje har en litt annen global forståelse.» Noko av det same kunne ein seie om Noregs rolle som internasjonal fredsmeklar – eller som sendarland for misjonærar, for den del.

Heime og ute

Endeleg: Skal ein tale om Bibelselskapet som misjonsorganisasjon, må det handle om både ytre- og indremisjon. Det nasjonale bibelmisjonsarbeidet har alltid dreidd seg om langt meir enn pengeinnsamling til tiltak utanlands. Dette har heile tida gått hand i hand med arbeid for auka kunnskap om, bruk av og glede over Bibelen, heilt frå Sverre Smaadahls arbeid med å inspirere til bibelgruppearbeid og til Anne Kristin Aasmundtveits arbeid med å inspirere til bibelforteljing.

Kjelder

Årsmeldingar for Det Norske Bibelselskap
Nytt om Bibelen (1962-2013)/*Bibelgaven* (2014-)
Bibelselskapets (eldre) arkiv, Riksarkivet PA-1345
Bibelselskapets arkiv, Bibelselskapet
Dag Kjær Smemos privatarkiv: Bibelbrukstiltak 1986-2006
Stein Mydskes privatarkiv: «Ny start i øst. Nordisk barnebibelaksjon. Rapport fra arbeidsgruppen i Norge» (1992?)

Intervju

- Terje Hartberg (div. stillingar i United Bible Societies 1985-)
- Georg Hille (ass. sekretær 1953-1955)
- Ole Christian Mælen Kvarme (generalsekretær 1986-1996)
- Stein Mydske (bibelmisjonsleiar 1986-1994, generalsekretær 2005-2011)
- Bernt Greger Olsen (bibelmisjonsleiar 2005-)
- Gunnleik Seierstad (generalsekretær 1996-2004)
- Dag Kjær Smemo (informasjonsleiar 1986-1994, bibelmisjonsleiar 1994-2005)

Notar:

- 1 Engelsviken, Tormod (1996). «Endringer i norsk misjon de siste 50 årene.» Norsk Tidsskrift for Misjon 29, nr. 2-3: 123-148 (s. 126).
- 2 Holter, Åge (1966). *Det Norske Bibelselskap gjennom 150 år I* (Oslo: Bibelselskapet); Kullerud, Dag (2016). *Bibelen. Boken som formet vår kultur* (Oslo: Verbum).
- 3 Fea, John (2016). *The Bible Cause. A History of the American Bible Society* (New York: Oxford University Press): 120.
- 4 Bibelselskapet (1916). *Årsberetning 100: 131-150*.
- 5 Hauge, Alf (1958). «Det Norske Bibelselskap som misjonerende selskap.» Norsk Tidsskrift for Misjon 12, nr. 4: 208-219 (s. 208-209).
- 6 Robertson, Edwin Hanton (1996). *Taking the Word to the World. 50 Years of the United Bible Societies* (Nashville: Thomas Nelson): 1-26; Fea 2016: 224.
- 7 Robertson 1996: 21-23; Heiene, Gunnar (1992). *Eivind Berggrav. En biografi* (Oslo: Universitetsforlaget): 448-455; Holter, Åge (1984). «Den levende makt i Bibelen. Eivind Berggrav som bibelmann.» Per Voksø (red.), *Eivind Berggrav. Brobygger og kirkeleder 1884-1984* (Oslo: Land og Kirke): 165-178.
- 8 Sitert etter Hauge, Alf (1966). *Nybrott på gammel arbeidsmark. Fra Det norske bibelselskaps virke i de siste 20 år, 1946-1966* (Oslo: [Bibelselskapet]): 3. Jf. Hauge 1958: 210; Holter 1966: 470-471; Heiene 1992: 455. Også Georg Hille har i intervju gjenfortalt episoden som tildriv til bibelmisjonsarbeidet.
- 9 Intervju med Georg Hille.
- 10 Sitert etter Bibelselskapet (1951). *Årsberetning 135. Denne årsmeldinga inneheld også fleire artiklar som presenterer og grunngir dei nye lovene*.
- 11 Bibelselskapet (1952). *Årsberetning 136: 11-12*.
- 12 Fea 2016: 208; Nytt om Bibelen (1962), nr. 2: 3.
- 13 Bibelselskapet (1963). *Årsberetning 148: 11*.
- 14 Hauge 1966: 8-14. *Særleg protokollane for det såkalla utval 4 (UBS og bibelmisjon) gir detaljert innsyn i denne prosessen, jf. òg årsmeldingar og protokollar for sentralstyret (Riksarkivet PA-1345)*.
- 15 Hauge 1966: 16.
- 16 Hauge 1966: 17-18; intervju med Georg Hille.
- 17 Hauge 1966: 18; Nytt om Bibelen (1972) nr. 1: 4 – for berre å nemne eitt av mange oppslag om iraqw-arbeidet; intervju med Stein Mydske.
- 18 Riksarkivet PA-1345, Protokoll utval 4 (UBS og bibelmisjon) sak 19/1959 og 2/1962; Protokoll sentralstyret sak 24/1959; Nytt om Bibelen (1962) nr. 2: 2.
- 19 Fea 2016: 245; Robertson 1996: 94-98; Bibelselskapet 1963: 13.
- 20 Robertson 1996: 131-134, 182-184, 193-200. Sjø òg Smaadahl si eiga forteljing, Smaadahl, Sverre (2004). «Men Guds ord hadde fremgang». *Minner fra 20 års reiseliv i bibelarbeidet i møter med mange mennesker med kontakter i 34 land i Europa, Afrika, USA og Kanada* ([Oslo]: [Bibelselskapet]); Smaadahl, Sverre (2005). «But the Word of God Grew and Multiplied». *Reflections on 20 Years of Bible Work with Many People in 34 Countries in Europe, Africa, Asia, Canada and North-America* (Oslo: Bibelselskapet).
- 21 Smaadahl 2005: 9; Robertson 1996: 195-201. Nytt om Bibelen rapporterer ofte frå Aust-Europa i desse åra.
- 22 Trædal, Lasse (1992). *Når ett lem lider - Fra Misjon bak Jernteppet til Norsk misjon i øst 1967-1992* (Oslo: Norsk Misjon i Øst). *Desse spørsmåla blei skarpt debatterte i fleire aviser, mellom anna Vårt Land og Aftenposten, i 1990*.
- 23 Nytt om Bibelen (1967) nr. 3 er eit tidleg døme på informasjon om testamentariske gåver.
- 24 Dehlin, Harald Stene og Asbjørn Aavik (1979). *Presten med de røde annonsene* (Oslo: Luther): 10. Intervju med Ole Chr. Kvarme. Frå Nytt om Bibelen: Kallskap. Olav Kr. Strømme, «bibelvennen og gullmannen», er heidra med ein omtale i nr. 1 (1968): 6. Stykket «78 669,82 kroner» i nr. 4 (1971): 3 kan stå som tilfeldig døme på kvittering for kristenrussen sin innsamlingsaktivitet, her i Telemark og Vestfold. I nr. 4 (1972): 3 kan ein melde om «En halv million til bibelmisjonen» innsamla under Kvinnernes internasjonale bøneda i åra 1965-1972.
- 25 Nytt om Bibelen (1974) nr. 2: 6.
- 26 Boks 39 i Riksarkivet PA-1345 inneheld eit rikt materiale om Bibeldagen.
- 27 Robertson 1996: 255-265.
- 28 Riksarkivet PA-1345, «Bibelen åpen for alle 1986-88. Avsluttende rapport og vidare perspektiver» (mappe 322/1-1); intervju med Dag Smemo; Bibelbrukstiltak 1986-2006 i Dag Smemos privatarkiv.

29 *Nytt om Bibelen (1984) nr. 2: 4.*

30 *Intervju med Stein Mydske og Bernt G. Olsen.*

31 *Robertson 1996: 203-205; intervju med Ole Chr. Kvarme, Stein Mydske, Gunnleik Seierstad og Bernt G. Olsen; første omtale i Nytt om Bibelen (1985) nr. 2 I: «Håp om bibeltrykkeri i Kina».*

32 *Intervju med Ole Chr. Kvarme og Stein Mydske; Riksarkivet PA-1345, saksdokument for representantskapet 1988; Trædal 1992: 153-154.*

33 *«Ny start i øst. Nordisk barnebibelaksjon. Rapport fra arbeidsgruppen i Norge», Stein Mydskes privatarkiv; intervju med Stein Mydske; korrespondanse mellom Åpne Dører og Bibelselskapet 28.11.1991 i Riksarkivet PA-1345, mappe I77/2-1.*

34 *Intervju med Dag Smemo. Eit utval av reportasjane hans finst i Smemo, Dag Kjær (2013). Bibelgaven. Bibelglede i 30 land (Oslo: Bibelselskapet).*

35 *Smaadahl 2004, 2005; intervju med Terje Hartberg, Gunnleik Seierstad og Stein Mydske.*

36 *Bibelselskapet (2014). Årsrapport: 14-18.*

37 *Intervju med Bernt Greger Olsen; Bibelselskapet (2015). Årsrapport: 48.*

38 *Bibelselskapet (2007). Årsrapport: 12-13; (2009). Årsrapport: 11,13. Ei rad evalueringsrapportar er tilgjengelege på <https://www.norad.no/>.*

39 *Bibelselskapet (2011). Årsrapport: 18.*

40 *Intervju med Terje Hartberg.*

41 *Bibelselskapet (2012). Årsmelding: 20; intervju med Bernt G. Olsen, Gunnleik Seierstad, Stein Mydske og Terje Hartberg.*

42 *Bibelgaven (2016) nr. 2: 5.*

43 *Intervju med Ole Chr. Kvarme.*

